

ΠΕΡΙ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΩΝ ... (Οκτώβριος 2007)

Συγγραφέας: ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΧΙΖΑΣ

Όταν τα κλιματιστικά πρωτοέκαναν την εμφάνισή τους στο τέλος της δεκαετίας του 1930, ο αντικομφορμιστής συγγραφέας Χένρυ Μύλλερ χαρακτήριζε την γενέθλιά του χώρα Αμερική ως «έναν κλιματιζόμενο εφιάλτη» (a conditioned nightmare), για να καταγγείλει τον κοινωνικό αυταρχισμό που μέσα σε συνθήκες «τεχνολογικής αίγλης» επέβαλε αυστηρές νόρμες στην καθημερινή συμπεριφορά και στην τέχνη. Σήμερα η απορρύθμιση του παγκόσμιου κλίματος και όλα όσα αυτή συνεπάγεται –από τις πλημμύρες στην κεντρική Ευρώπη, την Αμερική και την Κίνα, έως τα χιόνια στο κατακαλόκαιρο στις ορεινές περιοχές της Αυστρίας και της Ελβετίας και τον αφόρητο καύσωνα στην Ελλάδα και γενικότερα στη Βαλκανική– ανεβάζει την ένταση των συναγερμών που εκπέμπονται από την κοινωνία των πολιτών. Οι πυρκαγιές που ξεσπούν σε διάφορες χώρες, κυρίως ως αποτέλεσμα της σώρευσης θερμικής ενέργειας στη βιομάζα των δασών, είναι επίσης μια από τις εκφάνσεις της περιβαλλοντικής αλλαγής, με καταστροφές ασύλληπτης κλίμακας, αν λάβει κανείς υπόψη τις πυρκαγιές στις ΗΠΑ (έτος 2000) ή στη Πορτογαλία (2005).

Και ενώ όλα αυτά διαδραματίζονται ως συνέπεια του απορρυθμιζόμενου πλανητικού «μεγακλίματος», οι κλιματιζόμενοι μικροχώροι των πόλεων αυξάνονται όλο και περισσότερο και μετατρέπονται σε εστίες παθητικής προσαρμογής. Μια νέα ιδιωτική «ζωή εν κλιματισμώ» προβάλλει, που όμως δεν μας απαλλάσσει από τον εφιάλτη: Δηλαδή τον εφιάλτη μιας γενικότερης απορρύθμισης, ενός νέου γεωμορφολογικού τοπίου με ιδιαίτερα δυσμενείς παραγωγικούς όρους, ικανούς να πυροδοτήσουν μια αλυσιδωτή αντίδραση οικονομικών καθιζήσεων. Ο Νίκολας Στερν, οικονομικός σύμβουλος της βρετανικής κυβέρνησης, υποστήριζε στα τέλη του 2006 ότι οι καταστροφές κλιματικής προέλευσης θα μπορούσαν να γίνουν συγκρίσιμες με τις καταστροφές των παγκοσμίων πολέμων. Δεν είναι επομένως υπερβολή: Η ανθρωπότητα του μέλλοντος κινδυνεύει να έλθει στη θέση να αντιμετωπίζει το σημερινό ΑΕΠ ως το εισόδημα ενός περασμένου «χρυσού αιώνα».

Μπορεί να υπάρξει πολιτική θεωρία χωρίς να λαμβάνει υπόψη μια τέτοια ανατροπή; Μπορεί να υπάρξει μια οποιαδήποτε πολιτική, νεοφιλελεύθερη, σοσιαλδημοκρατική, αριστερή γενικώς, μαρξιστική ή άλλη, που να μην αποδίδει στην υπόθεση του κλίματος την προτεραιότητα που της αξίζει; Το ερώτημα φαίνεται αλλά δεν είναι ρητορικό. Η ένταση του προβλήματος επιβάλλει αλλαγές σε στρατηγικές και τακτικές στοχεύσεις. Το πλανητικό μεγακλίμα, το μικροκλίμα των πόλεων, το μικρο-μικροκλίμα των ιδιωτικών χώρων, συνιστούν μεγάλα ζητήματα ποιότητας ζωής, που αξιώνουν κάτι πολύ περισσότερο από μια ευκαιριακή και «εποχιακή» αντιμετώπιση.

Σήμερα η υπόθεση του «Θερμοκηπίου» γίνεται αποδεκτή από τη μεγάλη πλειοψηφία της επιστημονικής κοινότητας, όμως αυτή η «αριθμητική» υπεροχή δεν πρέπει να εκλαμβάνεται και ως κριτήριο ορθότητας. Στην ιστορία οι μεγάλες επιστημονικές ανακαλύψεις ξεκινούσαν πάντα ως απόψεις μειοψηφιών – ενίοτε μάλιστα «μονομελών»! Στη συγκεκριμένη περίπτωση του πλανητικού κλίματος, οι πολιτικοί καλούνται να πάρουν αποφάσεις και να αναθεωρήσουν στρατηγικές όχι επί τη βάσει μιας πλειοψηφικής επιστημονικής άποψης, αλλά επί τη βάσει της «αρχής της πρόληψης»: Δηλαδή της αρχής που επιβάλλει τη λήψη μέτρων όταν υπάρχει ισχυρή πιθανολόγηση ενός κινδύνου – που είναι κάτι «υποδεέστερο» της απόλυτης βεβαιότητας...

Στο σωτήριο έτος 2007 κάποιοι «σκεπτικιστές» προσκείμενοι στις πετρελαϊκές εταιρείες μπορούν ακόμη να αμφισβητούν την υπόθεση του θερμοκηπίου στην πλανητική κλίμακα, όμως στην κλίμακα των πόλεων το νέο μικροκλίμα και η θερμική επιβάρυνση είναι πιο διαφανή και ευαπόδεικτα. Ας πάρουμε λόγου χάρη το λεκανοπέδιο των Αθηνών: Εδώ η μείωση του «ενδοαστικού» και περιαστικού πράσινου, η συμβατική δόμηση χωρίς περιβαλλοντικές προδιαγραφές, η επίστρωση περισσότερων επιφανειών γης με τσιμέντο και άσφαλτο, η μετά βδελυγμίας αποκήρυξη του γυμνού χώματος από τον δημόσιο ή ιδιωτικό «ευπρεπισμό», η απουσία ταρατσόκηπων και γενικώς η δημιουργία ενός προβληματικού αστικού «δαπεδοτοπίου» (floorscape) συνεργούν στη μεγαλύτερη θερμική επιβάρυνση. Η «επιδερμίδα» του αστικού χώρου ενισχύει μάλλον παρά αναχαιτίζει την υπερθέρμανση!

Όμως υπάρχουν ακόμη δύο σημαντικοί παράγοντες της εντεινόμενης «θερμικής

επιβάρυνσης»: Ο πρώτος είναι η μικρή βιομάζα του ενδοαστικού πράσινου και η απουσία σκιάσεων, κυρίως λόγω της επαρχιώτικης εμμονής δημοτικών και ιδιωτών -διαχειριστών στο γρασίδι, στη ποώδη ή θαμνώδη βλάστηση. Ο δεύτερος είναι οι μικρές κτιριακές αποστάσεις που ευνοούν την κατακράτηση της θερμότητας και τη διαμόρφωση μιας κατάστασης «πινγκ-πονγκ», όσον αφορά την διακίνηση της θερμικής ενέργειας μεταξύ των κτιρίων. Είναι φανερό ότι μια κτιριακή ανάπτυξη εις ύψος, με παράλληλη απελευθέρωση επιφανειακού αστικού χώρου και αύξηση των κτιριακών αποστάσεων, θα μετρίαζε σημαντικά την κατακράτηση θερμότητας.

Το λεκανοπέδιο των Αθηνών έζησε δύο περιπέτειες «θερμοπληξίας» τα έτη 1987 και 1988, που κατέληξαν μάλιστα σε ένα τρομερό μέγεθος απωλειών. Αν λάβει κανείς υπόψη τους πρόσφατα αναγγελθέντες 500 νεκρούς από τον καύσωνα στην Ουγγαρία, θα λέγαμε ότι οι 2500 νεκροί από θερμοπληξία στην Αθήνα του 1987 αποτέλεσαν ένα ιστορικό ευρωπαϊκό ρεκόρ. Έκτοτε οι κλιματισμοί σε εργασιακούς ή οικιακούς χώρους συνέβαλαν στο μετριασμό του προβλήματος, όμως από την άλλη πλευρά η «μετά είκοσι έτη» εξέλιξη έτεινε σε νέα όξυνση: Το λεκανοπέδιο με τους περισσότερους κατοίκους και δραστηριότητες, όπως επίσης και με τη μεγαλύτερη ενδοαστική και περιφερειακή κινητικότητα, διαμόρφωσε ένα νέο καθεστώς επιβαρύνσεων. Και η «σώρευση» αυτών των επιβαρύνσεων κατέληξε σε μια νέα ποιότητα θερμικής καταπόνησης στους δημόσιους χώρους, στα πλαίσια μιας αδήριτης διαλεκτικής.

Πολλοί επιστήμονες που πραγματεύονται την υπόθεση του θερμοκηπίου υποστηρίζουν την εκδοχή ενός «κατωφλίου», πριν από το οποίο μπορεί να νοηθεί η αναστροφή της κατάστασης και μετά το οποίο αυτή γίνεται μη αντιστρεπτή και απρόβλεπτη στην πλανητική κλίμακα. Στην κλίμακα των αστικών χώρων, που καλύπτουν το 0,4% της γήινης επιφάνειας, η «διαλεκτική του χειρότερου» αντιμετωπίζεται μόνο βραχυπρόθεσμα από τον υπαρκτό «κατασταλτικό» κλιματισμό. Αντίθετα, η λογική του «προληπτικού» κλιματισμού με τις ειδικές προδιαγραφές των κτιρίων και με την ειδική διάταξή τους στο χώρο συναντά μικρή αποδοχή και εφαρμογή.

Το πρόβλημα των «αιχμών» στην ενεργειακή ζήτηση λόγω υπερλειτουργίας των κλιματιστικών, που προκαλεί διακοπές στην παροχή του ρεύματος και οδηγεί *de facto* σε μια «εκ περιτροπής» παροχή ενέργειας στις διάφορες περιοχές της χώρας,

είναι οπωσδήποτε πρωταρχικό. Επιπλέον όμως είναι σημαντικό ότι οι σημερινοί συμβατικοί κλιματισμοί εξαγωγή θερμότητα εκεί που δεν χρειάζεται, ενώ παράλληλα μειώνουν την ανοικτότητα του χώρου, τότε ακριβώς που είναι απαραίτητη για τη βίωση της φύσης. Επίσης δημιουργούν μεγάλες και ανθυγιεινές αποκλίσεις ανάμεσα στη θερμοκρασία του περιβάλλοντος και στη θερμοκρασία τέλεσης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Τελευταίο και καθόλου ασήμαντο: Σύμφωνα με την οικονομολογική φαινομενικότητα τα air condition παρέχουν στο σύγχρονο άνθρωπο μια νέα υπηρεσία, όμως στην πραγματικότητα απλώς επιτρέπουν την πρόσληψη των άλλων υπηρεσιών. Αποτελούν «προϋπόθεση» της κατανάλωσης και όχι τελική κατανάλωση, δηλαδή συνιστούν ένα επιπλέον «κόστος ζωής». Τα κλιματιστικά συνδράμουν την απατηλή εικόνα ενός αυξανόμενου Ακαθαρίστου Εγχωρίου Προϊόντος! Σαν τέτοια που είναι, εμβάλλουν σκέψεις για μια νέα προσέγγιση της έννοιας του οικονομικού εισοδήματος, με βάση ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες, πέρα από το εικονικό και αγοραίο ΑΕΠ...

Προστιθέμενοι στην εξαρτησιακή σχέση με την τηλεόραση ή και σε άλλους παράγοντες «σπιτίσιας ζωής», οι κλιματισμοί προκαλούν έναν αυξανόμενο εγκλωβισμό των ατόμων και μια αποξένωσή τους από τα ευρύτερα δρώμενα. Η ζωή «εν κλιματισμώ» στρέφει την πλάτη στον δημόσιο χώρο αφήνοντας αυτόν τον τελευταίο σχετικά ανυπεράσπιστο απέναντι σε διάφορες ιδιοτέλειες και επιβουλές. Όμως αυτή δεν είναι η μοναδική «παράπλευρη απώλεια» στην όλη κατάσταση : Ενώ η γενική τάση της εποχής είναι η ανάπτυξη της κινητικότητας και της πρόσληψης νέων εμπειριών μέσα από τον εκδρομισμό, το οργανωμένο ή ατομικό ταξίδι, τις εξόδους κατά τη διάρκεια των σαββατοκύριακων και του ελεύθερου χρόνου, οι «ακρότητες» του θερμοκηπίου και τα θερμικά επεισόδια του καλοκαιριού αναπτύσσουν μια αντίθετη τάση περιστολής των μετακινήσεων.

Το 1968 ο πολεοδόμος Μπουκμίνστερ Φούλερ πρότεινε την κατασκευή ενός μεγάλου θόλου πάνω από το Μανχάταν της Νέας Υόρκης, με στόχο την προστασία της πόλης από την ρύπανση. Αυτή η «τεχνολογία της επιβίωσης» (Keneth Frampton) θα μπορούσε ίσως να αποτελέσει τη κορωνίδα μιας μερικής λύσης απέναντι στο οικουμενικό πρόβλημα του κλίματος σε όλες τις κλιμακές του! Όμως οι πόλεις του κόσμου και η ολόκληρη του πλανήτη θα είχαν κάθε λόγο να αποφύγουν λύσεις ιδιωτικές, περιορισμένης κλίμακας, δηλωτικές ενός πνεύματος «κλιματολογικού αποκλεισμού». Αντίθετα θα μπορούσαν εδώ και τώρα να επαναδιαμορφώσουν μια

σχέση με τη φύση με βάση τα κλασικά συμπεράσματα των περιβαλλοντικών επιστημών. Θα μπορούσαν να επενδύσουν στην προστασία του πλανητικού μεγακλίματος και ταυτόχρονα να εισπράξουν άμεσα ένα αστικό μικροκλίμα πιο φιλικό, ικανό να κάνει περιττούς τους συμβατικούς κλιματισμούς....

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα «ΑΥΓΗ» στις 29 Ιουλίου 2007.